

УДК 930.253:[929Думін+012]

Т. О. НИКОЛАЄВА*

**ДО БІБЛІОГРАФІЇ ПРАЦЬ ВІДОМОГО УКРАЇНСЬКОГО
ВІЙСЬКОВОГО ДІЯЧА І ПИСЬМЕННИКА ОСИПА ДУМІНА
(за документами Центрального державного
архіву зарубіжної україніки)**

Подано інформацію про літературну творчість 1917–1941 рр. відомого українського військового діяча і письменника О. Думіна.

Ключеві слова: Осип Думін; міжвоєнна Європа; біографія; бібліографія.

Сімдесят років тому пішов з життя відомий український військовий діяч і письменник О. Думін**. Вся його літературна творчість, а це – воєнні спогади, патріотичні статті, історичні нариси і рецензії – відома завдяки машинопису, в якому він виклав власну біографію і зробив повний перелік праць, виданих в Україні та за кордоном упродовж 1917–1941 рр.

Аналізований документ зберігається в двох примірниках. Один – у фонді № 14 “Колекція друкованих бібліографічних матеріалів, виданих в Україні та за її межами (1907 – 1970 рр.)” Центрального державного архіву зарубіжної україніки¹, другий – у відділі рукописів*** Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника². Машинопис надрукований українською та німецькою мовами і містить нотатки О. Думіна.

Відповідно до складеної О. Думіним бібліографії праць, можна стверджувати, що він опублікував п’ятдесят дев’ять нарисів, статей,

* *Николаєва Тетяна Олександрівна* – старший науковий співробітник Центрального державного архіву зарубіжної україніки.

** Думін Осип Олексійович (1893–1945) – сотник Українських січових стрільців (УСС) і Армії УНР, письменник, журналіст, перекладач. У 1918–1919 рр. він був командиром куреня, полку і бойової групи УСС. У 1920–1921 рр. – командир повстанського загону на Трипільщині. Емігрувавши за кордон, у 1920–1930-ті рр. співпрацював з А. Мельником (Українська військова організація), згодом з Є. Петрушевичем. Перебуваючи в Німеччині у 1934 р., О. Думін працював в Інституті Росії і Східних держав, у 1939 р. – в Інституті східноєвропейського господарства. В 1940-ві рр. О. Думін працював військовим перекладачем спочатку в таборах польських військовополонених, а потім у Міністерстві в справах окупованих східних територій та Міністерстві закордонних справ. О. Думін – автор багатьох розвідок з історії України і статей патріотичного спрямування.

*** До 1991 р. документи, присвячені О. Думіну, зберігалися у спецфонді Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника і тільки після отримання Україною незалежності стали загальнодоступними.

рецензій тощо під власним ім'ям та сімдесят шість під псевдонімами і криптограмами: Антін Крезуб, О. Сурмач, Степан Шоловатець, Трясило, В. Кулич, Юрко Вівчар, Городовецький, Юв., Т. і К. До того ж в переліку він вказав три свої статті, які були надруковані без зазначення авторства.

Крім відомих нарисів, таких, як: "Історія Легіону Українських Січових Стрільців 1914–1918", "Історія українського війська", "Повстання проти гетьмана Скоропадського і Січові Стрільці", "Нарис історії українсько-польської війни 1918–1919" – О. Думін друкував в українських часописах багато статей з історичної тематики і спогадів про визвольні змагання. З публікацій, що були видані на теренах України, значимо такі: "Мій пам'ятник 1917–1918 при СС" ("Стрілецька думка", Староконстантинів, 1919, ч. 54–56), "Табір Окремого загону СС в Білій Церкві" ("Літопис Червоної калини", Львів, 1935, ч. 3), "Національна симонія. Про "Записник" полк. Д. Вітовського" ("Українські вісті",

Львів, 1937, ч. 249), "Облога Києва. Спогади листопада-грудня 1918 р." (Літературно-науковий вісник, Львів, 1928, кн. 1, 2, 4), "Напад більшовиків на Кременець в травні 1919 р." ("Календар "Червоної калини", Львів, 1930) та ін.

За кордоном О. Думін публікував статті як українською, так й іноземними мовами. Зокрема німецькою: "Deutschein derukrainischen Armee 1917–1920. Ein Kapitel aus der Geschichtederdeutsch-ukrainischen Zusammenarbeit ("Volksforschung", Stuttgart, 1941, band 5), "Der Freiheitiskampf der Ukrainer" ("Königsberger Allgemeine Zeitung", № 8, 1939). Звернемо увагу на те, що в кенігсберзькому тижневику "Presseschau Ost" за 1939 р. існувала окрема рубрика "Ukraine", в якій всі статті і замітки друкував тільки О. Думін, але без зазначення свого прізвища чи псевдонімів.

Серед закордонних публікацій, надрукованих українською мовою, відзначимо: "До історії повстання от. Зеленого проти Директорії УНР" ("Свобода", Джераи Ситі, 1927, ч. 227–228), "5-та Херсонська стрілецька дивізія та її перехід на Закарпаття у серпні 1920 р." ("За державність", Варшава, 1938, ч. 9), "Кружок ім. І. Франка в Дрогобицькій гімназії" ("Пробоем", Прага, 1941, ч. 10), "Народний ілюстративний календар "Канадійського фермера", Вінніпег, 1931) і "Гетьман Скоропадський, Січові Стрільці і українська-польська війна" ("Народне слово", Пітсбург, 1930, ч. 6,7) та ін.

В бібліографії О. Думін вказав рецензії на деякі історичні нариси. Наприклад, рецензії на спогади сотника Е. Круківського "Голос крові" (Львів, 1936), він дав назву "Проти профанації" й опублікував в ч. 5 "Літопису "Червоної калини" за 1937 р. Книга С. Бондаренка "Германский фашизм и советская Украина" (Москва, 1934), у якій розглядаються геополітичні плани кайзерівської і гітлерівської Німеччини щодо України, була рецензована О. Думіним у ч. 10 львівського "Вісника"

за 1935 р. У тому ж “Віснику” рік потому він опублікував рецензію на спогади М. Заклинського “А ми ту стрілецьку славу збережемо” (Львів, 1936).

Машинописний перелік праць О. Думіна містить багато його приміток. Наприклад, поруч із статтею “Після озброєння” (“Новий час, 3–12 вересня 1936) він зазначає, що це спомин. До споминів про перебіг визвольних змагань на Україні також належить його публікація “Полковник Д. Вітовський у спогадах. Кілька заміток і побажань” (“Літопис “Червоної калини”, 1936, ч. 10).

У 1942 р. у празькому часописі “Пробоем” (ч. VI) була розміщена ювілейна стаття С. Лисака “Осип Думін в 25-ті роковини літературної діяльності”³. Автор підсумовував творчі здобутки сотника Січових Стрільців, який незабаром пішов з життя, загинувши при нез’ясованих обставинах⁴. Припускають, що це сталося в Берліні⁵. За іншими джерелами, він був заарештований в травні 1945 р. НКВС і страчений у Гданську⁶.

Публікації міжвоєнного періоду О. Думіна – це, по-перше, значний внесок в історію української еміграційної журналістики. По-друге, це – важливий аспект із точки зору дослідження діяльності українських громадських організацій за кордоном та аналізу воєнної стратегії і тактики, адже він брав безпосередню участь у визвольних змаганнях і залишив багато спогадів.

¹ ЦДАЗУ, ф. 14, оп. 1, спр. 27, арк. 1–17.

² ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України. Відділ рукописів, ф. 9 (о/н), спр. 4083, арк. 1–17.

³ ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України. Відділ рукописів, ф. 9 (о/н), спр. 4083, арк. 17.

⁴ Думін Осип // Енциклопедія українознавства. У 10-х томах. / Головний редактор Володимир Кубійович. – Париж, Нью-Йорк: “Молоде життя” – “НТШ”; 1954–1989, 1993–2000. – С. 605; Думін Осип // Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості / Упорядк. В. А. Прохасової. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2012. – 156 с.

⁵ Дзьобан О. Думін Осип // Українська журналістика в іменах / Матеріали до енцикл. довідника / під ред. М. М. Романюка. – Л., 1997. – Вип. IV. – С. 77–81.

⁶ Осташко Т. Думін Осип // Енциклопедія історії України. – Т. 2. – К.: Наук. думка, 2004. – С. 494.

Представлена інформація о літературном творчестве 1917–1941 гг. известного украинского военного деятеля и писателя О. Думина.

Ключевые слова: Осип Думин; Европа; библиография; биография; эмиграция.

The article gives the information on the literature activity in 1917–1941 of Osy Dumin, the famous Ukrainian military leader and writer.

Key words: Osy Dumin; interwar Europe; the biography; the bibliography.